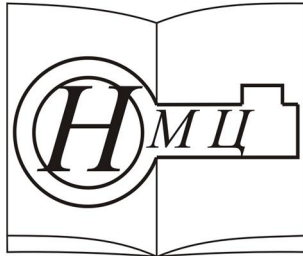

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

БЮЛЕТЕНЬ
Науково-методичного центру
навчальних закладів сфери цивільного захисту

№ 25-2016

Харків

Рекомендовано до друку методичною
радою НУЦЗ України
Протокол від 15.12.16 № 4

**Бюлетень Науково-методичного центру навчальних закладів
сфери цивільного захисту № 25. — Х.: НУЦЗУ, 2016. – 42 с.**

Включає інформаційно-аналітичні та навчально-методичні матеріали з питань навчальної і методичної роботи в процесі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах цивільного захисту.

Для науково-педагогічних і практичних працівників ДСНС України

Редакційна колегія: Садковий В.П., д-р наук з держ. управління, професор
Назаров О.О., канд. психол. наук, професор
Уваров Ю.В., канд. техн. наук, доцент
Стельмах О.А., канд. техн. наук, доцент
Куценко Л.М., д-р техн. наук, професор
Рябініна О.В., д-р філос. наук, професор
Асоцький В.В., канд. психол. наук,
Відповідальний за випуск Кравців С.Я.
(057) 704-14-32

Редактор К.В. Хорошилова

ЗМІСТ

Бетін В.І.

Розвиток професійної компетентності педагогічного складу на курсах удосконалення керівних кадрів у сфері цивільного захисту4

Богданович Л.М.

Актуальність впровадження здоров'язберігаючих технологій в навчально-виховний процес.....5

Букін М.П., Ігнат'єв О.М.

Головні завдання та напрями розвитку кафедри військової підготовки Національного університету цивільного захисту України9

Войтенко В.В., Іванов А.В.

Деякі проблеми вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту та потенційні шляхи їх вирішення.....12

Клим'юк М.М.

Ліцей цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності у системі навчальних закладів цивільного захисту17

Ковалевська Т.М.

Правова освіта майбутніх фахівців служби цивільного захисту20

Коханенко В.Б., Баркалов В.Г., Соколов Л.М.

Перегляд системи навчання в Національному університеті цивільного захисту України з метою розвитку компетенцій курсантів22

Лутак Н.Г.

Використання наочних методів (таблиць/схем) навчання під час проведення теоретичних та практичних занять з функціонального навчання26

Островерх О.О.

Педагогічні умови громадянського виховання здобувачів вищої освіти у вищих навчальних закладах цивільного захисту.....29

Ткаченко Ю.М.

Інформаційно-довідкові куточки як вид основної зорової наочності з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у навчальних закладах України31

Уваров Ю.В., Чікаліна Т.М.

Створення стандарту вищої освіти підготовки бакалаврів цивільної безпеки нового покоління.....33

Щербацький Д.В.

Роль викладання гуманітарних дисциплін у формуванні загальнолюдських цінностей у майбутніх рятувальників39

План наукових конференцій і семінарів ДСНС України на 2017 рік.....41

Бетін В.І., викладач НМЦ ЦЗ та БЖД Херсонської області

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ НА КУРСАХ УДОСКОНАЛЕННЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Компетенції – особистісні риси людини, що зумовлюють рівень управлінських, економічних, політологічних, етичних, соціально-психологічних та інших знань і вмінь державного службовця, включаючи його здатність творчо мислити, готовність брати на себе відповідальність, передбачати результати своєї діяльності й критично оцінювати її наслідки, грамотне володіння інноваційними управлінськими технологіями в умовах ринкових відносин, готовність до самоосвіти, людинознавську освіченість, які працівник може ефективно застосовувати в різних ситуаціях та адаптувати до змінюваних умов роботи.

Професійна компетентність об'єднує компетенції різного рівня значущості та характеру використання. Компетенції, що пов'язані з успішністю особистості у швидко змінюваному світі, як правило, називають ключовими. Вони необхідні для всіх спеціальностей і виявляються через здатність виконувати професійні дії на основі використання інформації, комунікації, основ загальної культури поведінки особистості в суспільстві. Специфіку певної професійної діяльності відображають компетенції, які називають базовими. Специфіка конкретної предметної сфери професійної роботи вимагає спеціальних компетенцій, потрібних для реалізації ключових та базових.

Ефективність педагогічної діяльності залежить від професіоналізму кожного педагога, який забезпечується високорозвиненою професійною компетентністю. Особливість викладацької діяльності обумовлює важливість психологічної складової професійної компетентності. Таким чином, актуальним є вивчення основних психологічних особливостей професійної компетентності педагогічних працівників.

Труднощі у роботі педагога найчастіше викликають зовнішні чинники. Вони залежать від рівня компетентності педагога, а значить, і від його освітньої та моральної підготовленості до педагогічної роботи, його ставлення до обраної справи, ступеня покликання та професійної придатності.

Серед основних шляхів розвитку педагогічної компетенції педагога в мережі навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту можна розглядати наступні напрями педагогічної діяльності:

- участь у роботі методичних об'єднань (комісій), творчих груп;
- проведення дослідницької діяльності;
- вивчення та застосування новітніх педагогічних технологій, пошук педагогічних інновацій;
- самоосвіта та підвищення кваліфікації;
- різноманітні форми педагогічної підтримки;

- активна участь у педагогічних конкурсах та фестивалях;
- розповсюдження та пропаганда власного педагогічного досвіду тощо.

З досвіду роботи навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області щодо розвитку професійної компетентності педагогів можна відзначити певні напрацювання.

Так, у Центрі було створено методичну комісію, одним із завдань якої була робота над єдиною науково-методичною проблемою «Інноваційні технології. Пошук. Апробація. Впровадження». В контексті цієї проблеми кожен педагог обрав свій цікавий та перспективний вектор роботи, орієнтований в той же час на загальний педагогічний рух. Робота над обраним напрямом тривала протягом 2013 – 2016 рр.

Для цілеспрямованої та системної роботи було укладено план роботи над проблемою. Планом передбачалася участь кожного педагогічного працівника у роботі над проблемою. Так, загальна проблема трансформувалася на чітко визначені навчальні питання (завдання), які було розподілено серед усіх педагогічних працівників. На першому етапі роботи кожен виробляв практичні рекомендації щодо запровадження теоретичних, наукових завдань у практику. Наступним етапом роботи стало впровадження усього наявного матеріалу у практику, що здійснювалося через роботу методичних комісій, методичних нарад, завдяки взаємним консультаціям, відвідуванню занять тощо.

На завершальному етапі планується випуск педагогічного альманаху «Від теорії до практики», в якому будуть підведені підсумки роботи над проблемою.

Богданович Л.М., методист обласного методичного кабінету БЖД населення НМЦ ЦЗ та БЖД Волинської області

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Не кожна дитина усвідомлює, що здоров'я – це одна з головних умов фізичного і статевого розвитку, досягнення успіху в здоровому житті, реалізація здібностей і талантів. Здоров'я потрібне всім, щоб знайти своє місце у житті. Щоб кохати і бути коханим. Щоб радіти, сміятися і насолоджуватися життям. Здобути знання, проявити свої здібності, мати життєву перспективу, вміти, нарешті, стати корисним суспільству може тільки така особистість, яка фізично розвинена, фізіологічно гомеостатична, соціально адаптована, психічно врівноважена, живе в гармонії з природою і має чіткі свідомі позитивні мотивації, усвідомлює свої родинні й народні цінності, має духовну основу.

Виховання здорової дитини, охорона її здоров'я в освітньому просторі – ось основна мета цієї статті. Ми зобов'язані вирішити завдання виховання

здорового покоління, від чого значною мірою залежить інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства.

Із преамбули ВООЗ 1976 р: «Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб».

За оцінками фахівців, близько 75 % хвороб у дорослих є наслідком умов життя в дитячому й підлітковому віці. Зараз спостерігається стрімке погіршення стану фізичного та розумового розвитку дітей, недостатня культура здоров'я молодого покоління.

Завдання поліпшення здоров'я школярів неможливо вирішити тільки зусиллями медиків. Здоров'я має бути одним із результатів освіти.

Проблема здоров'я дітей зараз стоїть настільки гостро, що ми повинні, у свою чергу, поставити запитання: що для нас важливіше – фізичне здоров'я дітей чи освіченість?

Всі добре знають, що сучасний погляд розуміє під здоров'ям людини феномен, що інтегрує п'ять основних складових здоров'я (рис. 1).

Рис. 1 – П'ять складових здоров'я

Наших дітей ми повинні націлювати на усвідомлення того, що майбутнє кожного за здоровим поколінням, бо фізично і морально здорова людина здатна творити і приносити користь іншим людям. Вони повинні чітко розуміти, що для того, щоб сформувані здоров'я, треба знати, як воно закладається, зберігається і руйнується, від чого залежить (рис. 2).

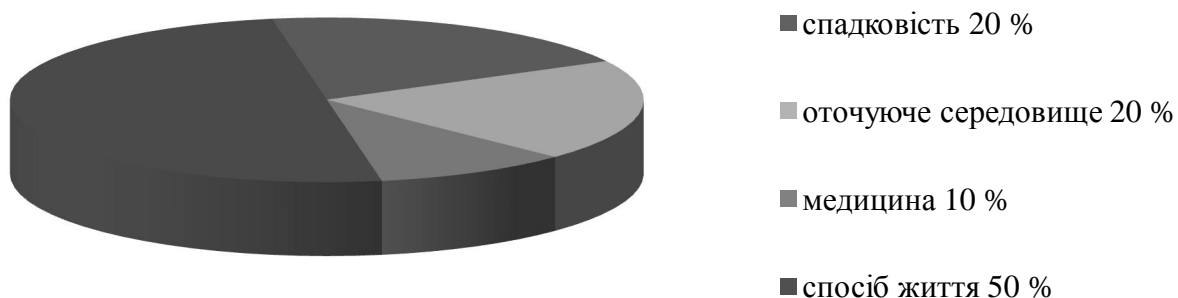

Рис. 2 – Фактори, що впливають на здоров'я людини

І справді, якщо взяти умовно рівень здоров'я за 100 %, то:

- 20 % – залежить від спадкових факторів;
- 20 % – від умов оточуючого середовища;
- 10 % – від діяльності системи охорони здоров'я (медицини);
- 50 % – від самої людини, і від того, який спосіб життя вона веде.

Люди, які ведуть здоровий спосіб життя, дотримуються правил безпеки навчання та праці, яким властива висока духовність, залишаються здоровими до глибокої старості.

Микола Амосов говорив: «У більшості хвороб винна не природа, не суспільство, а сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й жадобу, а інколи – й від нерозумності».

Збереження і відновлення здоров'я залежить від рівня культури і становить культуру здоров'я людини. Тому поняття «здоровий спосіб життя» розглядається у співвідношеннях тріади (рис. 3).

Рис. 3 – Тріада здоров'я життя

Здоровий спосіб життя – це сукупність ціннісних орієнтацій та установок, звичок, режиму і темпу життя, спрямованих на збереження, зміцнення, формування, відтворення здоров'я у процесі навчання, виховання, спілкування, праці й відпочинку та передачі його у майбутньому.

Складові здорового способу життя (рис. 1) включають елементи, які стосуються всіх аспектів здоров'я, це:

- усвідомлення цінності здоров'я (домінуючий у світогляді людини духовний пріоритет і відповідна психічна установка);

- відсутність шкідливих звичок (тютюнової, алкогольної, наркотичної залежності, безладних, небезпечних статевих стосунків);
- доступ до раціонального, збалансованого харчування (у тому числі якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів та харчових добавок);
- умови побуту (якість житла, умови для пасивного й активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки);
- умови праці (безпека не тільки у фізичному, але й у психічному аспекті, наявність стимулів і умов для професійного розвитку);
- рухова активність (використання засобів фізичної культури і спорту, різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення після фізичних і психічних навантажень).

Рис. 4 – Умови здорового способу життя

Знання, володіння і застосування здоров'язберігаючих технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога. Застосування здоров'язберігаючих технологій є важливою складовою навчально-виховного процесу. Вважаю, що уроки мають бути здоров'язберігаючими, здоров'яформуючими, здоров'язміцнювальними, спрямованими на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, учити культурі здоров'я.

Працювати потрібно в тісному взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними працівниками, усіма тими, хто зацікавлений у збереженні та зміцненні

здоров'я дітей. Впевненість у собі, у своїх силах, щоденне піклування про своє здоров'я і здоров'я своїх близьких звільнить нас від хвороб, принесе радість, щастя, наповнить кожен день життєдайною силою. Саме від нас, дорослих, залежить, яке здоров'я матимуть наші діти.

Використовуючи під час навчально-виховного процесу вищезгадані здоров'язбережувальні методики – оздоровлення засобами мистецтва, – матимемо поруч здорових і щасливих дітей: гармонійно розвинених, працездатних, спроможних здолати будь-які труднощі.

Букін М.П., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри військової підготовки Національного університету цивільного захисту України;

Ігнат'єв О.М., старший викладач кафедри військової підготовки Національного університету цивільного захисту України

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 143 та спільного наказу Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України і Міністерства внутрішніх справ України від 1 липня 2015 року № 299/694/791 «Про оптимізацію мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» в Національному університеті цивільного захисту України створено кафедру військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, яка підпорядковується командуванню Сухопутних військ Збройних Сил України.

Кафедра військової підготовки є структурним підрозділом Національного університету цивільного захисту України – вищого навчального закладу IV рівня акредитації державної форми власності, провідного навчального закладу Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Головними завданнями кафедри військової підготовки є:

➤ здійснення освітньої діяльності громадян України, які мають або здобувають освітній ступінь вищої освіти не нижче бакалавра (студенти всіх форм навчання, випускники ВНЗ тощо), за програмою підготовки офіцерів запасу;

➤ забезпечення Збройних Сил України, інших військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Держспецтрансслужби громадянами, навченими військовій справі для виконання військового обов'язку в запасі, проходження військової служби за контрактом або за призовом осіб офіцерського складу, проходження служби у військовому резерві Збройних Сил України та інших військових формувань;

➤ забезпечення реалізації права громадян на рівні можливості у виборі професії шляхом здобуття додаткових знань, умінь і навичок, необхідних для

належного виконання військового обов'язку в запасі у мирний час, обов'язків військової служби у воєнний час та для майбутньої професійної діяльності;

- підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів;
- виконання фундаментальних та прикладних наукових досліджень, пошук та втілення в життя ефективних форм інтеграції навчання і науково-дослідної роботи з діяльністю практичних підрозділів;
- співробітництво із Міністерством оборони України, Національною гвардією України, їх структурними підрозділами, вченими, спеціалістами з метою підготовки офіцерів запасу, проведення спільних наукових досліджень, обміну досвідом організації навчального процесу та наукових досліджень.

Кафедра військової підготовки проводить навчання за наступними військово-обліковими спеціальностями (ВОС):

- **«Організація пожежної безпеки»;**
- **«Експлуатація та ремонт озброєння радіаційного, хімічного, біологічного захисту».**

Протягом декількох місяців було проведено рекламну та агітаційну кампанію (рис. 1) серед випускників вищих навчальних закладів і технікумів за базовим бакалавратом, яким дозволяється проходити навчання на кафедрі військової підготовки. Під час агітаційної кампанії було налагоджено співробітництво з наступними університетами й технікумами м. Харкова:

1. Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова.
2. Український державний університет залізничного транспорту.
3. Харківський національний університет будівництва та архітектури.
4. Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка.
5. Харківський національний автомобільно-дорожній університет.
6. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна.
7. Українська інженерно-педагогічна академія.
8. Харківський коледж будівництва, архітектури та дизайну.
9. Харківський індустріально-педагогічний технікум.
10. Харківський технікум залізничного транспорту.
11. Харківський автомобільно-дорожній технікум.
12. Житлово-комунальний технікум Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова.
13. Барвінківський професіональний аграрний ліцей.
14. Волчанський технікум Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка, та ін.

Алгоритм дій під час вступу на навчання на кафедру військової підготовки громадян України є наступним:

1. Подати заяву на ім'я декана факультету ВНЗ, де навчається студент (зразок заяви та інша інформація знаходиться на кафедрі військової підготов-

ки Національного університету цивільного захисту України «НУЦЗУ»), до якої додати копії:

- паспорта громадянина України;
- картки фізичної особи – платника податків;
- приписного свідоцтва (для юнаків).

2. Отримати на кафедрі військової підготовки НУЦЗУ направлення на проходження військово-лікарської комісії. Довідку про результати проходження подати на кафедру військової підготовки НУЦЗУ.

3. Пройти в НУЦЗУ конкурсний відбір, який включає випробування:

- допризовна підготовка (тестування);
- професійно-психологічний відбір;
- фізична підготовка (підтягування, біг – 100 та 1000 метрів) (рис. 2).

4. Укласти контракт про військову підготовку на військовій кафедрі НУЦЗУ.

Рис. 1 – Завідувач кафедри військової підготовки полковник запасу М.П. Букін під час проведення рекламної та агітаційної кампанії щодо відбору кандидатів на навчання за програмою офіцерів запасу

Громадяни, які вже мають ступінь вищої освіти не нижче бакалавра та виявили бажання проходити військову підготовку, подають заяву на ім'я голови відбіркової комісії разом з копіями посвідчень про прописку до призовної дільниці (для осіб чоловічої статі), першої сторінки паспорта громадянина України, документа про вищу освіту та додатка до нього. Термін навчання на кафедрі військової підготовки – 2 роки.

Бюджет навчального часу на військову підготовку студентів за програмою офіцерів запасу на період навчання передбачає 1192 години:

- на кафедрі військової підготовки – 870 годин, із них 462 години під керівництвом викладача, 408 годин – самостійні заняття;
- первинна військово-професійна підготовка – 138 годин, із них 108 годин під керівництвом викладача, 30 годин – самостійні заняття;
- на навчальному зборі – 184 години, із них 144 години під керівництвом викладача, 40 годин – самостійні заняття.
- на підготовку та складання випускного комплексного екзамену відводиться 18 годин (1,5 % навчального часу).

Рис. 2 – Проведення вступних випробувань щодо відбору кандидатів на навчання за програмою офіцерів запасу на кафедрі військової підготовки (фізична підготовка)

Військове звання «молодший лейтенант запасу» присвоюється громадянам України наказом Міністра оборони України після проходження ними повного курсу військової підготовки та за наявності освітнього ступеня вищої освіти не нижче бакалавра.

Військове звання офіцера запасу дозволить:

- служити на умовах контракту на посадах офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби, Державної фіскальної служби;
- працювати в органах державної влади та управління;
- зробити більш успішну кар'єру за цивільною спеціальністю.

В наш час основними напрямками розвитку кафедри військової підготовки є нарощування матеріальної бази та розширення переліку військово-облікових спеціальностей, за якими проводиться підготовка офіцерів запасу на кафедрі.

Войтенко В.В., начальник НМЦ ЦЗ та БЖД міста Києва;

Іванов А.В., завідувач лабораторії експериментально-аналітичних досліджень НМЦ ЦЗ та БЖД міста Києва

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ЦЕНТРІВ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Положеннями нормативно-правових актів з питань цивільного захисту визначено, що навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, проводиться територіальними курсами, навчально-методичними центрами цивіль-

ного захисту та безпеки життєдіяльності (далі – курси, центри), які є установами системи освіти у сфері цивільного захисту.

Навчальна діяльність педагогічного складу курсів, центрів повинна здійснюватися згідно з положеннями загальнодержавних норм системи освіти, але із врахуванням деяких особливостей визначеної сфери її застосування.

Основними категоріями педагогічного складу курсів, центрів є їх керівні кадри, викладачі, майстри виробничого навчання і методисти.

Педагогічний працівник повинен бути по-перше, фахівцем у сфері цивільного захисту, а по-друге – мати достатній рівень педагогічної майстерності.

Професійна якість педагога визначає рівень його педагогічної компетентності – інтегративної риси, що включає знання, вміння, навички, зафіксовані у кваліфікаційних вимогах, та особистісні нахили й орієнтири щодо розвитку особистісної культури, поглиблення власного досвіду, здійснення інноваційної діяльності.

Кваліфікаційними вимогами Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників МНС України для педагогічних працівників курсів, центрів сфери цивільного захисту, а саме майстрів та старших майстрів виробничого навчання, які складають переважну більшість їх педагогічного складу, є наявність стажу роботи за фахом у сфері цивільного захисту не менше 3 років та вищої освіти відповідного напрямку підготовки.

Відсутність у кваліфікаційних характеристиках вимог до обов'язкової *спеціальної педагогічної освіти* призводить до того, що більшість майстрів виробничого навчання і деякі викладачі курсів, центрів не мають спеціальної педагогічної освіти. Незважаючи на ці обставини, педагогічні працівники курсів, центрів виконують покладені на них функції як із теоретичного, так і з практичного навчання визначених вище осіб, але питання необхідності обов'язкового вдосконалення їх педагогічної майстерності є дуже актуальним.

Для визначення можливих шляхів удосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників курсів, центрів доцільно коротко зупинитися на самому понятті «педагогічна майстерність».

Аналіз спеціалізованих педагогічних довідкових джерел дає різні тлумачення поняття педагогічної майстерності, але у більшості з них її складовими є:

- педагогічна спрямованість особистості;
- професійні знання;
- здібності до педагогічної діяльності;
- педагогічна техніка.

Зміст цих складових дає можливість стверджувати, що оптимальним варіантом поняття педагогічної майстерності педагогічного працівника курсів, центрів, з урахуванням особливостей його сфери діяльності, є: *комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями та в найкоротші терміни досягнення запланованих результатів.*

Чим на практиці забезпечується необхідний рівень складових професійної майстерності педагогічних працівників курсів, центрів, які можливі варіанти її досягнення та форми вирішення проблемних питань, що зустрічаються на шляхах їх подолання?

Законом України «Про освіту» визначено, що педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру, а нормативними документами, що затверджені постановами Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963, від 23 жовтня 2013 року № 819 та наказом МВС України від 29.05.2014 № 523, підтверджено, що педагогічні працівники курсів, центрів за посадами входять до Переліку посад педагогічних, а отже користуються гарантіями, правами та повинні виконувати обов'язки відповідно до вимог чинного законодавства у сфері освіти, тобто педагогічні працівники курсів, центрів, як і усі педагоги, поряд із користуванням наданими їм гарантіями та правами повинні постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність.

Розглянута вище ситуація стосовно первинної підготовки педагогічних працівників вимагає більш досконалої організації їх спеціальної у сфері цивільного захисту, психолого-педагогічної та методичної навчально-курсової підготовки в закладах післядипломної освіти у процесі обов'язкового підвищення кваліфікації, кропіткої роботи у системі самоосвіти та інших форм роботи з підвищення професійної майстерності педагогічного складу курсів, центрів.

На даному етапі найбільш ефективними формами роботи з удосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників курсів, центрів є підвищення їх кваліфікації у формі навчально-курсової підготовки і самоосвіта.

Навчально-курсова підготовка педагогічних працівників курсів, центрів на сьогодні визначена відомчими організаційно-розпорядчими актами і проводиться наступним чином:

- психолого-педагогічна та методична підготовка здійснюється у закладах післядипломної освіти системи МОН України;
- додаткова спеціальна підготовка у сфері цивільного захисту – на базі Інституту державного управління у сфері цивільного захисту або на базі визначеного ним навчально-методичного центру.

Практика показує, що навчально-курсова підготовка педагогічних працівників у закладах післядипломної освіти системи МОН не може забезпечити їх поглибленої психолого-педагогічної та методичної підготовки для навчання слухачів, функціональні обов'язки яких пов'язані з виконанням ними заходів цивільного захисту. Для цього у цих закладах немає достатньо підготовлених фахівців у сфері цивільного захисту.

Окрім того, навчальні групи, у складі яких проходять навчання педагогічні працівники курсів, центрів, формуються, як правило, з фахівців-педагогів, далеких від проблем не тільки цивільного захисту, а і безпеки життєдіяльності, тому бажаних особливостей підготовки педагогів курсів, центрів у таких групах немає.

З іншого боку, під час додаткової спеціальної підготовки у сфері цивільного захисту педагогічні працівники курсів, центрів отримують знання більшою мірою як фахівці цивільного захисту з незначним урахуванням особливостей їх педагогічної діяльності.

Вагоме значення у такій системі підвищення кваліфікації мають часовий і матеріальний аспекти, тому що педагог змушений два рази відриватися від навчального процесу і нести при цьому додаткові фінансові витрати.

Вирішення цієї проблеми у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників курсів, центрів можливо шляхом організації здійснення цього процесу на базі одного навчального закладу післядипломної освіти, наприклад, Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, який має отримати для цього відповідну ліцензію МОН України.

Для надання процесу такого навчання більшого практичного спрямування Інститут може залучати до нього спеціально визначені навчально-методичні центри, що мають закріплені за ними об'єкти навчально-матеріальної бази опорних з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання.

Іншим напрямом роботи педагогічних працівників курсів, центрів на шляху вдосконалення їх педагогічної майстерності є їх самоосвіта.

Як показує досвід, здатність до самоосвіти є незрівнянно більш важливою за своїми результатами та впливом на людину, ніж підвищення кваліфікації у навчальному закладі.

Самоосвіта педагогічного працівника все частіше стає основною формою підвищення педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи.

Самоосвіта педагога не повинна зводитися до відновлення знань, якими він оволодів під час навчально-курсової підготовки у навчальному закладі, мова йде про ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, пошук нових напрямів у методиці та організації навчального процесу, розгляд на рівні методичних комісій, педагогічних рад центрів проблем, що викликають утруднення у практичній роботі.

Великі можливості для саморозвитку педагогічний працівник має за рахунок використання ним досягнень інформаційних технологій.

З'являються нові теми, цікаві завдання та способи їх розв'язання, нові способи самореалізації, що з'явилися у педагога через появу нових засобів самоосвіти, а саме:

- розробка електронних посібників, навчальних матеріалів для занять тощо;
- розробка пакета тестового матеріалу в електронному вигляді;
- комплект дидактичного матеріалу: самоосвітні, практичні, контрольні роботи;
- розробка комплекту роздаткового матеріалу для слухачів;
- створення термінологічного словника з теми заняття, розділу;

- розробка навчальних проєктів;
- проєкт особистої методичної Web-сторінки;
- база даних з питаннями і задачами із курсу навчання тощо.

Отже, процес самоосвіти є оптимальним шляхом формування професійної компетентності педагогів за умови, що вона – не самоціль педагогів, а сходинка для досягнення ними вищого покликання – надання слухачам знань та достатньо твердих навичок щодо їх дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Тому самоосвіта педагогічних працівників курсів, центру посідає особливе місце в системі формування їх професійної компетентності. А завдання керівництва та методичної служби центрів полягає у подальшому стимулюванні мотивації самоосвіти педагогів і постійному оновленні знань, забезпеченні умов для розкриття педагогічного потенціалу педагогів, їхньої професійної компетентності й педагогічної майстерності.

Разом з тим, у цьому напрямі роботи педагогічних працівників курсів, центрів з удосконалення їх педагогічної майстерності поки що теж є відповідні проблеми:

- не всі педагогічні працівники володіють достатньою комп'ютерною грамотністю;
- електронні бібліотеки більшості центрів представлені тільки навчальними матеріалами;
- у мережі курсів, центрів практично не створені віртуальні відкриті професійні об'єднання, які могли б забезпечити різноманітні сфери діяльності всіх категорій педагогічних працівників: підготовку до занять, спілкування з колегами, вирішення психологічних і педагогічних проблем, консультації з професіоналами, самоосвіту, можливість реалізації творчого потенціалу тощо;
- деякі центри не мають навіть дієвої внутрішньої локальної мережі;
- наявний у штатах центрів кабінет інформаційних технологій використовується переважно тільки як комп'ютерний клас.

Виходячи з вищевикладеного, для створення дієвої системи вдосконалення педагогічної майстерності педагогічного складу курсів, центрів шляхом забезпечення умов для самоосвіти доцільно проводити постійну роботу стосовно:

- підготовки педагогічного складу, інших співробітників курсів, центрів до роботи на технічних засобах навчання з використанням можливостей кабінетів інформаційних технологій центрів;
- вивчення та пропагування сучасних інформаційних технологій, що використовуються у вітчизняних та зарубіжних навчальних закладах;
- пошуку, збору, обробки, аналізу та узагальнення інформації з різних джерел з використанням інформаційних ресурсів локальної і глобальної мереж, напрацювань і творчих доробок педагогів (підручники, посібники, комп'ютерні програми, мультимедійні розробки курсів, окремих тем занять, уроків практичного навчання тощо), передового досвіду інших освітніх і наукових закладів, установ;

➤ розробки та систематизації персоналом мережі кабінетів інформаційних технологій центрів навчальних, методичних, дидактичних матеріалів, їх зберігання, розповсюдження та забезпечення використання в навчальному процесі у мережі курсів, центрів;

➤ проведення різнорівневих короткотермінових курсів для керівників мережі курсів, центрів та педагогічних працівників з питань організації їх самоосвітньої роботи.

Підняті у статті питання стосовно стану системи вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників курсів, центрів потребують подальшого їх вивчення та невідкладного вирішення наявних проблем шляхом внесення доповнень до відповідних актів нормативної бази системи цивільного захисту, організаційно-розпорядчих документів Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій, а також організаційної роботи керівного складу курсів, центрів.

Клим'юк М.М., начальник Ліцею цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ЛІЦЕЙ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ліцей цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця) – державний загальноосвітній навчальний заклад III ступеня, що забезпечує здобуття вихованцями повної загальної середньої освіти та допрофесійної підготовки у сфері цивільного захисту з метою подальшого продовження навчання у навчальних закладах **цивільного захисту**.

Головними завданнями Ліцею є:

➤ створення умов для здобуття повної загальної середньої освіти дітьми-сиротами; дітьми, позбавлених батьківського піклування; дітьми, батьки яких загинули при виконанні службових обов'язків; дітей працівників ДСНС України та обдарованою молоддю;

➤ здійснення профільного навчання та допрофесійної підготовки ліцеїстів у сфері цивільного захисту;

➤ надання можливостей для реалізації природних здібностей, творчих потреб та нахилів ліцеїстів;

➤ формування у ліцеїстів власної гідності, громадської свідомості, потреби самовдосконаленні, відповідальності за свої дії, патріотизму, відданості ідеалам Батьківщини;

➤ виховання практичних умінь та навичок, високих моральних та фізичних якостей, необхідних для подальшого навчання у навчальних закладах цивільного захисту.

Керівництво діяльністю ліцею здійснює начальник ліцею – кандидат технічних наук полковник служби цивільного захисту Клим'юк Михайло Михайлович.

Організують та забезпечують навчально-виховний процес заступники з навчально-методичної та виховної роботи, начальник курсу – старший вихователь, командири навчальних взводів – вихователі, практичний психолог, соціальний педагог, інструктор з фізичної культури, вчителі-предметники.

Прийом на навчання до ліцею здійснюється відповідно до Правил відбору та прийому на навчання до Ліцею цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця), в яких обумовлено умови прийому на навчання, порядок відбору кандидатів на навчання, організацію та проведення вступних випробувань, організацію конкурсного відбору та зарахування на навчання.

До ліцею зараховуються учні, які закінчили 9 класів загальноосвітнього навчального закладу, незалежно від місця їх проживання, на конкурсній основі в порядку, встановленому МОН України.

Термін навчання в Ліцеї становить 2 роки і розподіляється на два курси: I курс – 10-й клас; II курс – 11-й клас загальноосвітньої школи.

Ліцензований обсяг навчального закладу з надання загальної середньої освіти складає 60 осіб.

Ліцеїсти забезпечуються проживанням, чотирихразовим харчуванням, форменим одягом, медичним та матеріально-технічним забезпеченням, побутовим обслуговуванням та іншими послугами.

Колективною формою роботи в Ліцеї є педагогічна рада, яка визначає і координує основні напрями роботи педагогічного колективу з питань навчальної, виховної та методичної діяльності. На порядок денний засідань педагогічної ради виносяться питання, спрямовані на покращання якості підготовки ліцеїстів, впровадження в педагогічну практику передового досвіду навчання, на удосконалення навчально-матеріальної бази.

У закладі діє методична рада, діяльність якої спрямована на координацію методичної роботи вчителів ліцею та належне дидактичне забезпечення навчального процесу.

Навчально-виховний процес у ліцеї забезпечують 20 педагогічних працівників: учителів вищої категорії – 6 чоловік (з них – один учитель-методист та 4 старших учителя), учителів I та II категорій – 4 чоловіки. Двоє вчителів мають ступінь кандидата наук.

Психологічний супровід вихованців у закладі здійснює психологічна служба, завданнями якої є:

- соціально-психологічне забезпечення процесу реформування освіти на рівні навчального закладу;
- здійснення психологічної експертизи, соціально-психологічної корекції, соціальної реабілітації вихованців ліцею;

- психологічна просвіта учасників навчально-виховного процесу: педагогічних працівників, вихованців, батьків;
- забезпечення своєчасного і систематичного вивчення психофізичного розвитку вихованців, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, індивідуальних особливостей;
- створення умов для саморозвитку та самовиховання вихованців ліцею.

Вихованцям ліцею створені умови для навчання в Малій академії наук України. Високим досягненням стали участь та перемога в II та III етапах *Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Малої академії наук за напрямками психології, екології та охорони навколишнього середовища.*

Одночасно вихованці беруть активну участь у Всеукраїнських олімпіадах із базових предметів.

Крім загальноосвітніх предметів, в ліцеї значна увага приділяється вивченню предметів професійного спрямування. Допрофесійна підготовка ліцеїстів здійснюється шляхом вивчення спеціальних курсів, факультативів, курсів за вибором, відвідування занять у гуртках, секціях, а також шляхом проведення навчальних екскурсій та практики в органах і підрозділах цивільного захисту. Навчальним планом передбачено вивчення навчальних предметів: «*Основи цивільного захисту*», «*Основи безпеки життєдіяльності*», «*Первинна підготовка рятувальника*», «*Військова етика та етикет*».

Навчальну практику ліцеїсти проходять у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності та Вищому професійному училищі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця), де вони вдосконалюють набуті теоретичні знання.

Ліцеїсти мають змогу на психолого-тренувальному полігоні університету ознайомитись із програмою спеціальної підготовки до дій в умовах надзвичайної ситуації, з правилами поведінки в нестандартних ситуаціях, при масових скупченнях людей, оволодіти навичками рятування та саморятування, надання медичної і психологічної допомоги.

У створеному альпін-парку замиського навчально-спортивного полігону університету ліцеїсти беруть участь у навчаннях по здійсненню пошуково-рятувальних робіт у горах, з рятування людей із провалів, печер та інше. Мають змогу пройти стенд скелелазіння, самостійно подолати підвісні лінії перешкод, навісну та похилу переправи, канатні дороги, сходи, містки, які закріплені на висоті 5 – 20 метрів над землею.

Виховна робота в ліцеї проводиться відповідно до Основних орієнтирів учнів 10-х, 11-х класів, затверджених наказом МОН України від 31.10.2011 р. №1243, і спрямована на формування соціально-адаптованих рис особистості вихованців та психолого-педагогічної культури викладацького складу.

Щороку у День знань першокурсники ліцею стають на шлях підкорення нових вершин задля досягнення омріяної мети – пов'язати своє життя з по-

жежно-рятувальною службою. Саме в цей день вихованці складають Клятву ліцеїстів. Кожен першокурсник своєю честю та совістю перед українським народом, вчителями, батьками та товаришами по навчанню урочисто клядеться наполегливо вчитися, берегти честь ліцею, бути чесним, мужнім та дисциплінованим.

З метою реалізації індивідуальних, творчих потреб, нахилів та здібностей ліцеїсти займаються в гуртках художньої самодіяльності, духового оркестру, хору та гончарного мистецтва.

В рамках проведення профорієнтаційної роботи постійно підтримується зв'язок з навчальними закладами м. Вінниці та Вінницької області. Організуються та проводяться спільні конкурси, різноманітні змагання, в яких ліцеїсти займають призові місця.

Під час проведення тижня безпеки життєдіяльності ліцеїсти, як майбутні рятувальники діляться з учнями загальноосвітніх шкіл м. Вінниці набутими практичними навичками, знаннями з ліквідації різних надзвичайних ситуацій та надання домедичної допомоги потерпілим.

Велика увага в навчальному закладі приділяється фізичному вихованню ліцеїстів. У ліцеї працюють секції з пожежно-прикладного спорту, легкої атлетики, міні-футболу, волейболу. Крім того, ліцеїсти мають змогу займатись у спортивних секціях інших установ міста Вінниці з кульової стрільби, боротьби, боксу.

Ковалевська Т.М., старший викладач кафедри наглядово-профілактичної діяльності факультету цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України

ПРАВОВА ОСВІТА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Правове виховання – це процес засвоєння правових знань і формування навичок використання правових норм, розуміння ролі права в державі і в житті кожної людини. Це цілеспрямована діяльність викладача з формування певних переконань та ціннісних орієнтацій, прищеплення поваги до закону, бачення закону великою соціальною цінністю, що відноситься безпосередньо до кожного індивіда, розвиток почуття відповідальності, непримиренності до свавілля та неправомірної поведінки. В результаті такої цілеспрямованої дії на свідомість формується досвід правомірної поведінки, навички виконання своїх службових обов'язків у суворій відповідності до вимог діючих нормативно-правових актів.

Єдиного розуміння терміна «форми правового виховання» в науковій літературі сьогодні не існує. Хоча багато авторів проводили дослідження форм, принципів, методів, стратегій та основних напрямів правовиховної ро-

боти учнів та студентів, існує потреба в більш детальному аналізі форм правового виховання, що застосовуються, зокрема, у вищих навчальних закладах цивільного захисту.

Сучасні науковці В. Бабкін, В. Головченко, В. Забігайло, М. Козюбра, Л. Корнієнко, К. Левківський, Є. Назаренко, Г. Неліп, В. Оксамитний, П. Рабінович, Є. Федик, О. Шмоткін, А. Кваша та ін. розкривають поняття, зміст, критерії, принципи, функції, форми, методи та засоби правового виховання. Питання правового навчання є об'єктом дослідження В. Вихрущ, М. Виноградової, В. Дьяченко, Ю. Зотова, Х. Лійметса, Є. Маргуліса, І. Унта, Ц. Іскрової, та ін. Правове навчання частіше всього авторами розглядається як система передачі і засвоєння минулого історичного досвіду, а також практики та навичок реалізації права в умовах сучасної дійсності. Вони вважають, що таке навчання покликане сформуванню в індивіда почуття впевненості й самостійності у правовій сфері, стимулювати правову активність, тобто добровільну, усвідомлену, ініціативну, соціально та морально відповідальну поведінку людини. Безумовно, у правових знаннях акумулюються спеціальні наукові знання, а також життєвий досвід людини, її світогляд.

Правове виховання – складна і багатоаспектна система діяльності, що передбачає створення спеціального інструментарію з донесення до розуму і почуттів кожної людини правових цінностей, перетворення їх в особисті переконання і внутрішній орієнтир поведінки. Форми, засоби та методи правового виховання виступають організаційним і методологічним механізмом, за допомогою якого суб'єкти правового виховання впливають на суспільну та індивідуальну свідомість, допомагаючи сприйняти правові принципи і норми.

Методи правовиховної роботи виступають важливим елементом механізму правового виховання.

До методів правового виховання належать конкретні і досить різноманітні прийоми емоційного, педагогічного та логічного впливу на суб'єктів.

Методи правового виховання курсантів вищих навчальних закладів цивільного захисту характеризуються як сукупність способів, прийомів впливу на психіку, поведінку, свідомість та волю осіб, що здійснюються з урахуванням їх первинної підготовки, характеру, схильності до аналізу ситуацій та подій, індивідуальних здібностей і властивостей. Їх вибір залежить від конкретної ситуації, завдань і цілей правовиховної діяльності курсантів. У кожній конкретній обстановці застосування тих чи інших методів правового виховання має свої особливості.

Правове виховання здійснюється у певних формах, які розглядаються як засоби зовнішнього виразу правовиховної діяльності. Серед форм правового виховання виділяють: правове навчання, правову пропаганду, правову агітацію, правове самовиховання, контрольовану соціально-правову практику.

Правова освіта (навчання) – процес накопичення та засвоєння правових знань у всіх дошкільних, середніх, вищих навчальних закладах, установах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Згідно з Національною програ-

мою правової освіти населення, організаційне та методичне забезпечення правової освіти повинно бути спрямоване на визначення основних завдань щодо набуття правових знань, навичок та вмій громадянами та посадовими особами державних органів, установ і громадських об'єднань. Правова освіта – це структурний компонент освіти, процес набуття правових знань, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини. В результаті повинні скластися відповідні правові орієнтації, правові установи, мотиви правомірної поведінки.

Правове навчання курсантів вищих навчальних закладів цивільного захисту здійснюється згідно з Галузевим стандартом вищої освіти.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми курсанти, студенти, слухачі повинні знати права, свободи та обов'язки людини і громадянина; правовий статус і повноваження центральних органів державної влади; основні положення цивільного, трудового, сімейного, житлового права, права соціального забезпечення та права інтелектуальної власності; основні положення законодавства України, що регламентують забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів; основні положення адміністративного законодавства України; порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення; методику розслідування та запобігання злочинам, пов'язаним з пожежами; порядок організації та проведення експертиз та ін.

У процесі навчальної діяльності визначальним є не тільки розвиток інтелекту і пам'яті, а розвиток почуттів, формування характеру. Отже, тільки завдяки поєднанню навчання і виховання можна досягти високого рівня правової свідомості й правової культури курсантів та студентів.

***Коханенко В.Б.**, к.т.н., доцент, доцент кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки Національного університету цивільного захисту України;*

***Баркалов В.Г.**, викладач кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки Національного університету цивільного захисту України;*

***Соколов Л.М.**, науковий співробітник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*

ПЕРЕГЛЯД СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНЦІЙ КУРСАНТІВ

Питання якості навчання у зв'язку з постійною модернізацією вищої освіти все частіше переглядаються, змінюються, інколи не в кращий бік. Отже слід вирішити проблему: які якості повинна формувати система навчання, якими навичками, вміннями, знаннями, компетенціями повинен володіти майбутній фахівець, випускник Національного університету цивільного захисту України.

Вимоги сьогодення, котрі висувуються до підготовки майбутніх професіоналів, обумовлюють необхідність орієнтування курсанта і студента на систему практик, бо повнота професійних знань та умінь, а також навичок, та навіть соціальна самосвідомість формуються в ході самостійної діяльності людини.

Потенціал майбутньої самостійної діяльності людини базується на освоєнні міждисциплінарної сфери використання знань, застосування вмінь та навичок, отриманих під час навчання, забезпечує гнучкість, підвищення мобілізаційних можливостей, як під час навчання, так і під час практичної діяльності, та формування основ для вибору сфери застосування своїх можливостей. Перевірка результатів можлива і в рамках аудиторної практичної діяльності, і під час проходження практик різноманітного типу, передбачених у рамках підготовки працівників сфери цивільного захисту.

Практика в підрозділах ДСНС України дозволяє курсанту встановити цілком конкретний зв'язок між професійними знаннями і професійними діями та намітити орієнтири шляху для поповнення відсутнього і на основі самоаналізу забезпечити поступове становлення професійних компетенцій, в ряду яких компетенція соціальної відповідальності займає пріоритетне значення. Курсанти під час проходження практики визначають різноманітні професійні складнощі, котрі дозволяють намітити шляхи для підвищення рівня підготовки за рахунок заповнення недовідомих професійних знань, вмінь та навичок.

Метою професійної підготовки є становлення соціально орієнтованої людини, здатної працювати в колективі не лише для себе, але і з метою становлення, процвітання служби цивільного захисту, розвитку суспільства й держави. Тому набуття знань, вмінь, навичок у сфері рятувальника має супроводжуватись формуванням здатності його застосовувати їх в умовах повсякденної професійної діяльності (професійних компетенцій) та вміти працювати як індивідуально, так і в команді.

Практична навчальна діяльність вимагає характеристик критеріїв оцінки результатів теоретичних знань.

Комплекс критеріїв, ознак, якими можна оперувати під час дослідження ефективності організації процесу навчання в рамках практики, включає в себе:

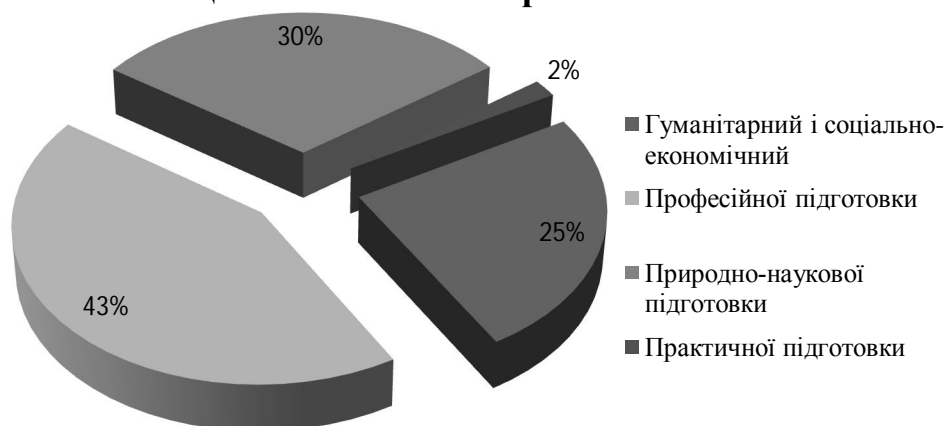
- підтвердження наявності знань основоположних термінів та визначень, що характеризують сутність важливих професійних категорій;
- здатність організовувати заняття різних типів, вміння здійснювати аналіз діяльності колег і самоаналіз;
- вміння здійснювати самоконтроль;
- вміння раціонально використовувати час, відведений на виконання завдання;
- професійно-орієнтоване мислення, яке проявляється у здатності здійснювати оцінку і проводити оперативний аналіз пожежі, виконувати розрахунок сил та засобів, використовувати необхідні формули, обґрунтовувати й формулювати висновки;
- здатність до раціонального планування службової діяльності;

- реалізацію на практиці знань, вмінь в адаптованому до реальної ситуації варіанті на основі мотивованих рішень;
- пошук резервів, а саме ефективне використання часу;
- навички виконання розрахунків, відповідальність.

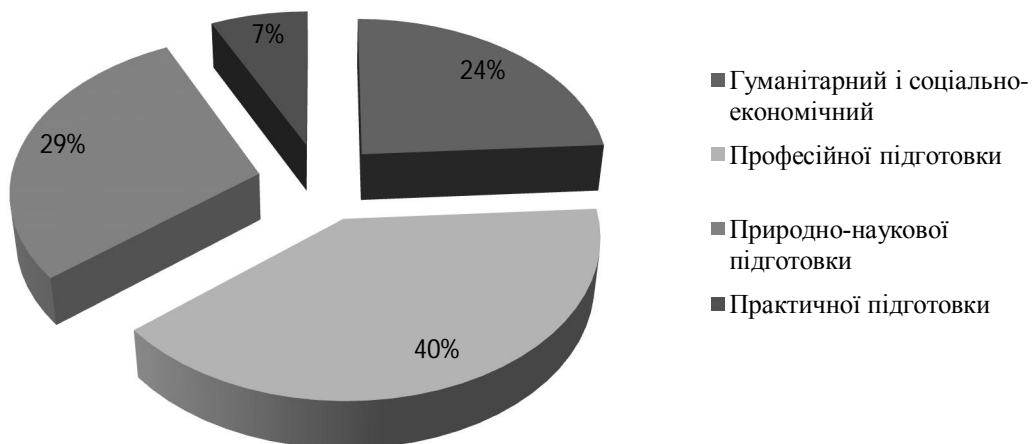
Дослідження діяльності в рамках різного виду практик показало, що система, яка склалася при підготовці курсантів, не завжди забезпечує їх становлення; а взагалі становлення як у сфері збільшення на підставі аудиторного навчання сукупності знань, вмінь, навичок, так і у сфері становлення особистості слухача проходить поступово.

Для вирішення цієї задачі було проведено аналіз співвідношення часів гуманітарного і соціально-економічного циклу дисциплін із професійним циклом, циклом природно-наукової та практичної підготовки для освоєння наступних спеціальностей: інженерної механіки, машинобудування, пожежогасіння, пожежної безпеки, психології. Плани навчання представлені на графіках.

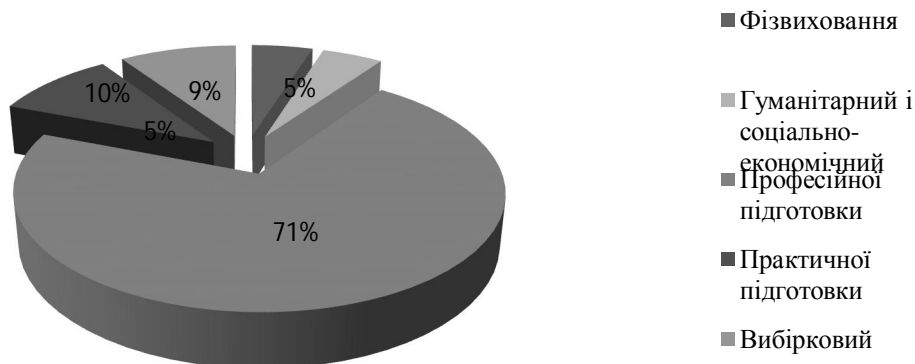
План навчання циклів дисциплін спеціальності «Інженерна механіка»

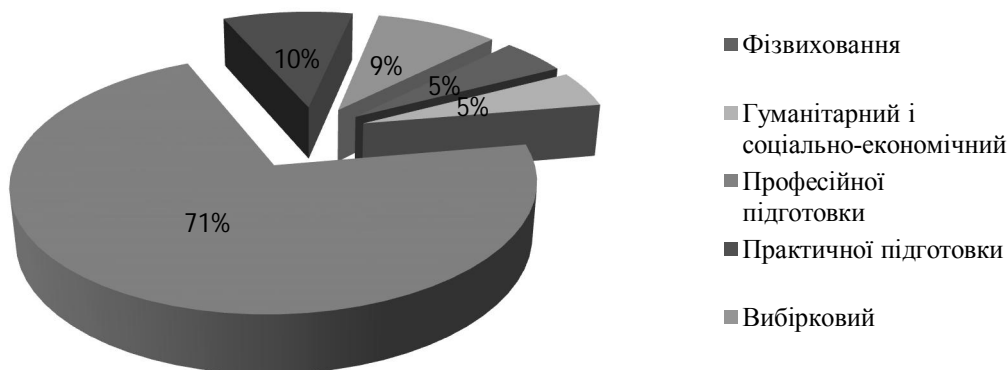
План навчання циклів дисциплін спеціальності «Машинобудування»

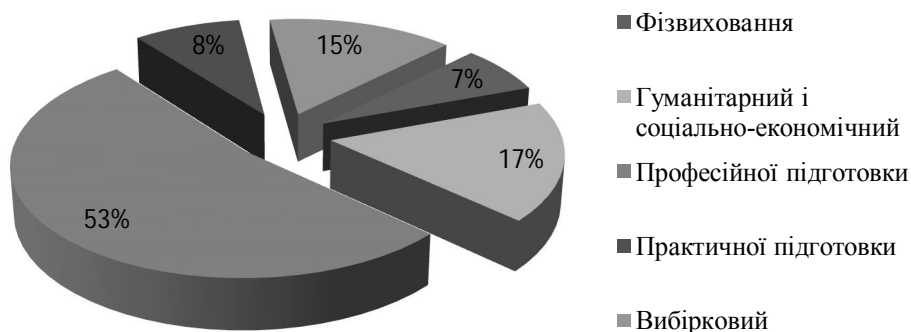
План навчання циклів дисциплін спеціальності «Пожежогасіння»

План навчання циклів дисциплін спеціальності «Пожежна безпека»

План навчання циклів дисциплін спеціальності «Психологія»

Необхідно встановити цілком визначений зв'язок між професійними і гуманітарними знаннями, природно-науковими знаннями, фізичним вихованням у співвідношенні з практикою для підвищення рівня професійних знань курсантів.

Як відомо, практика курсантів проходить в оперативних підрозділах ДСНС, а саме в пожежно-рятувальних частинах. Та не завжди курсанти мають нагоду потрапити на ліквідацію надзвичайної ситуації чи пожежі через їх відсутність під час проходження практики. Тому, на наш погляд, термін проходження практик слід переглянути у бік збільшення.

В результаті аналізу робочих навчальних планів різних дисциплін встановлено, що співвідношення часів спеціальних дисциплін і часу, відведеного на викладання гуманітарних дисциплін, а також часу, відведеного на практику, різняться між собою.

Можна дійти висновку, що в машинобудівних ВНЗ для підготовки бакалаврів відводиться більше годин у загальному обсязі. Отже цю інформацію слід взяти до уваги.

У випадку, коли абітурієнти матимуть повну середню чи вищу освіту, то період їх підготовки за спеціальностями нашого ВНЗ, значно скорочується: достатньо дати їм лише професійний та практичний цикли дисциплін в обсязі приблизно 2000 – 2500 годин.

Навчально-методичному відділу університету слід переглянути робочі навчальні плани щодо співвідношення годин спеціальних дисциплін із годинами гуманітарних дисциплін та годинами, відведеними на практику при підготовці бакалаврів та магістрів (спеціалістів). Для того, щоб курсанти краще засвоїли теоретичний матеріал, потрібно відвести більше годин (часу) на практику.

Вступній комісії університету слід повернути назад вимоги щодо пріоритету до абітурієнтів, які відслужили строкову військову службу у Збройних Силах України або працювали в підрозділах ДСНС України. Абітурієнти, які поступають після служби у Збройних Силах України або мають стаж роботи, впевнені у своєму виборі професії й будуть проходити службу далі у структурі ДСНС України.

Лутак Н.Г., завідувач обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Київської області

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ МЕТОДІВ (ТАБЛИЦЬ/СХЕМ) НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Доведено, що 87 % інформації людина отримує за допомогою зорових відчуттів, а 9 % – за допомогою слуху. З побаченого запам'ятовується 40 %, з почутого – 20 %, а одночасно з побаченого і почутого – 80 % інформації. З

прочитаної інформації запам'ятовується 10 %, з почутої – також 10 %, а коли ці процеси відбуваються одночасно – 30 %. Якщо застосовуються аудіовізуальні засоби, то в пам'яті залишається 50 % інформації, а час навчання скорочується на 20 – 40 %. Цих прикладів достатньо, щоб у дидактичному процесі одночасно зі словесними методами використовувати наочні, які, спираючись на різноманітні способи спостереження процесів, явищ, предметів і дій, щодо реалізації функцій захисту населення і територій від НС, впливають на зорові рецептори. Адже наочне пізнання генетично випереджає словесне.

Відтак викладач обласних курсів удосконалення керівних кадрів НМЦ ЦЗ та БЖД Київської області (далі – Центр) Романенко В.М., виходячи з особливостей навчального матеріалу та значного змісту Програми і мінімального часу, виділеного на його вивчення слухачами обласних курсів удосконалення керівних кадрів, та необхідності залучення слухачів до активної роботи з навчальним матеріалом на будь-якому етапі лекції, практичного заняття, звернувся до проблеми впровадження наочних методів (опорних схем/таблиць) навчання. Слухачі, навіть з різним рівнем підготовки, різних вікових категорій усвідомлено сприймають вивчення матеріалу Програми з використанням схем/таблиць. Викладач впевнений, що посилюється спроможність переключати увагу у зв'язку з переходами від одних навчальних завдань до інших. Удосконалюються способи запам'ятовування за рахунок свідомого використання раціональних прийомів: прийомів активізації розумової діяльності, прийомів стимулювання, контролю, взаємоконтролю й самоконтролю; активізації уваги на мислення.

Працюючи зі схемами або таблицями, викладач Романенко В.М. прагне досягти того, щоб слухачі бачили структуру навчальної проблеми, ієрархічну підпорядкованість складових елементів певної системи, що спрямовує їх на відтворення істотного у змісті матеріалу, наприклад, схеми: «Основи національної безпеки», «Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки у сфері ЦЗ», «Основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки у сфері ЦЗ». Саме це активізує розумову діяльність слухачів, допомагає визначити причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами, сформулювати правильні висновки та узагальнення з тієї чи іншої теми.

Однією з форм використання схем, які застосовує викладач, є графічна наочність на паперових носіях. Заздалегідь Віктор Миколайович роздруковує схеми/таблиці у повністю заповненому вигляді та роздає їх слухачам. В цьому випадку вони зорієнтовані на засвоєння вже готового матеріалу. Інша форма роботи – крейдовий малюнок на дошці з подальшим заповненням схеми/таблиці. Позитивним елементом є те, що схема/таблиця з'являється поступово, поетапно, відповідно до логіки подання навчального матеріалу викладачем.

Розроблені схеми/таблиці Романенко В.М. застосовує і для створення комп'ютерних презентацій за допомогою Office Power Point. Запропонований підхід є надзвичайно актуальним.

Адже на основі схем/таблиць викладач має можливість під час занять, використовуючи якісну наочність, швидко і на високому методичному рівні презентувати навчальний матеріал на етапі первинного сприйняття інформації. Варто зазначити, що під час відкритих занять («Радіаційний і хімічний захист населення і територій»; «Організація завчасного реагування на надзвичайні ситуації») викладач має можливість детально, поетапно, покроково надавати інформацію, що забезпечується функціональними можливостями комп'ютерної презентації. Використання інформаційно-комунікативних технологій на заняттях дає можливість викладачу розставити змістові акценти в рамках матеріалу шляхом певного розташування основних і другорядних елементів схем/таблиць (наприклад, схеми «Сили ЦЗ», «Функції захисту» тощо).

До того ж акцентування уваги слухачів здійснюється за рахунок кольорового виділення положень схем/таблиць, використання шрифту різного типу, формату, розміру, різноманітних підкреслень (зокрема схеми «Джерела небезпеки виникнення НС техногенного характеру»).

За допомогою цих функціональних можливостей, яке надає програмне забезпечення, викладач робить додатковий наголос на найбільш важливих, принципових моментах навчального матеріалу. Отже, у слухачів у результаті реалізації зазначених методичних прийомів задіяні зорова, механічна, логічна пам'ять, що сприяє більш якісному засвоєнню програмового матеріалу. Крім того, суттєве значення має також і значна економія часу.

Під час підготовки та проведення групових вправ Романенко В.М. вважає доцільним використання схем/таблиць. Працюючи з текстом підручника, нормативно-правовими документами з цивільного захисту, слухачі роблять короткі, чіткі, стислі записи, які вносяться у схему або таблицю, з подальшим захистом. Така діяльність слухачів сприяє закріпленню отриманих знань, умінь і навичок з ЦЗ, безперервної негайної передачі отриманих знань, розвитку комунікативних якостей особистості. Слухач стає суб'єктом процесу навчання, що є надзвичайно важливим під час навчання дорослих. У процесі навчання слухачів Романенко В.М. враховує такі їх специфічні риси:

- наявність життєвого та виробничого досвіду, що сприятиме отриманню позитивного результату у вивченні Програми;
- особисту оцінку будь-яких знань з питань ЦЗ та їх значення відповідно до власного розуміння, досвіду, мотивів;
- відповідальність за результати навчання, завдяки чому підвищується мотивація до цього процесу;
- чітке усвідомлення мети навчання;
- активне ставлення до навчання;
- втрачені навички пізнавальної діяльності, у зв'язку з чим постає необхідність самостійного пошуку нових знань.

Викладач пояснювально-ілюстративний метод використовує завжди в поєднанні з іншими методами навчання, а саме: метод усного опитування, метод програмованого контролю, проблемний метод, елементи інтерактивного

навчання. Він користується усним і друкованим словом, наочними засобами навчання, а слухачі використовують ті ж самі засоби для виконання завдань.

Особливу увагу викладач Романенко В.М. приділяє розвиткові у слухачів пізнавальної самостійності, залученню їх до активного розуміння сутності розв'язання проблем, які виникають у суб'єкта господарювання.

Під час проведення Дня професійної майстерності Романенко В.М. ознайомив присутніх з розробленими схемами/таблицями, а також механізмом використання їх під час занять: «Цивільний захист», «Основні заходи у сфері ЦЗ Київської області»; «Суб'єкти забезпечення ЦЗ»; «Надзвичайні ситуації», «Режими функціонування», «Запобігання виникненню НС», «Захист населення від НС», «Стан захисту населення і територій від НС», «Структура Броварської районної ланки територіальної підсистеми ЦЗ Київської області».

Робота викладача над проблемою охоплює весь програмний матеріал. Це понад 100 схем/таблиць, які відповідають вимогам нормативної бази з ЦЗ.

Члени методичної комісії, розглянувши досвід викладача Романенка В.М., зробили висновок: у цілому досвід «Застосування наочних методів (схем/таблиць) навчання під час проведення теоретичних і практичних занять з функціонального навчання» відповідає вимогам такого виду робіт і може бути рекомендований для внесення до картотеки передового педагогічного досвіду Центру.

Островець О.О., к.пед.н., доцент, начальник кафедри наглядово-профілактичної діяльності Національного університету цивільного захисту України

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У сучасних умовах відбувається зростання об'єму та складності завдань, пов'язаних з вирішенням проблем цивільного захисту, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів. У зв'язку з цим, а також з урахуванням функцій, покладених державою на Державну службу України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), основною метою вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) цивільного захисту є підготовка здобувачів вищої освіти не лише як компетентних фахівців, співробітників ДСНС України, професійно, психологічно та фізично готових до вирішення всього спектру завдань із проблем цивільного захисту, захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів, але і як громадян України, відповідальних за долю своєї держави і реалізацію отриманих знань, умінь та навичок на благо своєї держави.

Громадянське виховання здобувачів вищої освіти ВНЗ цивільного захисту розглядається нами як цілеспрямована, спеціально організовувана педагогічна взаємодія суб'єктів виховного процесу, спрямована на розвиток у здобувачів вищої освіти громадянськості, що дозволяє їм реалізовувати отримані у ВНЗ цивільного захисту знання, уміння та навички на благо своєї держави. Громадянськість є інтеграційною якістю, котра проявляється в єдності таких якостей особи, як патріотизм, культура міжнаціонального спілкування, моральність, правова та політична культура.

Основними принципами громадянського виховання здобувачів вищої освіти ВНЗ цивільного захисту є: демократизм (виховання фахівця, здатного ефективно здійснювати життєдіяльність в умовах демократичних реформ, а також демократизацію самої системи виховання, впровадження принципів педагогічної співпраці викладача та здобувача вищої освіти); гуманізм (відношення до особи здобувача вищої освіти як до самоцінності та спрямований на формування у неї здатності до творчого саморозвитку); духовність (необхідність формування у здобувачів вищої освіти сенсу життєвих духовних орієнтацій, потреби до освоєння та виробництва цінностей культури, дотримання загальнолюдських норм гуманістичної моралі); патріотизм (формування національної свідомості як однієї з основних умов життєздатності молодого покоління, що забезпечує цілісність України, зв'язок між поколіннями, освоєння і примноження національної культури в усіх її проявах, виховання соціальної відповідальності); толерантність (наявність плюралізму думок, ідей, переконань, терпимість до позицій інших людей, їх інтересів, культури, способу життя, поведінки, що не укладаються в рамки повсякденного досвіду, але що не виходять за нормативні вимоги законів); індивідуалізація (полягає у тому, що особа отримує свободу прояву своїх індивідуальних здібностей, інтересів, потреб, і за рахунок цього – творчої активності. Тому система виховання у ВНЗ ДСНС України має бути індивідуально орієнтована та враховувати здібності і можливості кожного здобувача вищої освіти у процесі його виховання і соціалізації); варіативність (формування варіативного способу мислення, ухвалення імовірнісних рішень у сфері професійної діяльності).

Лише при дотриманні цих принципів здобувач вищої освіти може ефективно розвиватися в суспільстві в гармонії з тими змінами, які відбуваються сьогодні у світі і з орієнтацією на майбутнє.

Педагогічна модель процесу громадянського виховання курсантів ВНЗ цивільного захисту включає цільовий, організаційний, методологічний, оцінно-результативний і коригувальний компоненти. Зв'язки між компонентами моделі носять лінійний і зворотний характер.

Оцінка сформованості громадянськості здобувачів вищої освіти проводиться на основі діяльнісного, когнітивного та ціннісно-мотиваційного критеріїв, які характеризуються набором показників і рівнями прояву.

Сучасні педагогічні форми громадянського виховання здобувачів вищої освіти у ВНЗ цивільного захисту забезпечують підготовку майбутніх фахівців

до життя у правовій державі, сприяють формуванню особистісних базових соціальних компетентностей, їхньому активному залученню до соціального життя, розвитку важливих життєвих навичок критичного мислення, дискусії, співробітництва, переговорів, прийняття рішень, взаємодії з представниками влади, засобами масової інформації, однолітками, батьками, громадськістю. Громадянська спрямованість освітнього процесу дає можливість реально впливати на становлення конкретних життєвих компетентностей здобувачів вищої освіти як на заняттях, так і в позанавчальній діяльності, розширює діапазон виявлення його здібностей, збільшує ймовірність кожного випускника ВНЗ цивільного захисту зайняти гідне місце у суспільстві та виявити свою свідому громадянську активність.

Педагогічними умовами, що сприяють підвищенню якості громадянського виховання курсантів ВНЗ цивільного захисту, є: гуманізація педагогічної взаємодії, вдосконалення педагогічної підготовленості викладацького та керівного складу ВНЗ ДСНС України до громадянського виховання здобувачів вищої освіти, використання комплексу педагогічних засобів громадянського виховання здобувачів вищої освіти, котрі охоплюють всі сторони життя і діяльності здобувачів вищої освіти у ВНЗ цивільного захисту.

Ткаченко Ю.М., методист обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Дніпропетровської області

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ КУТОЧКИ ЯК ВИД ОСНОВНОЇ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Безпека життєдіяльності дітей та молоді в сучасних умовах – одне з найактуальніших питань сьогодення. Підготувати підростаюче покоління до уміння знаходити вихід при надзвичайних ситуаціях можна лише сформувавши у нього систему знань про основи безпеки життєдіяльності людини, розвинувши практичні навички збереження життя і здоров'я.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444, яка регламентує Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється у навчальних закладах.

Інформаційно-довідкові куточки є доповненням до основних знань з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, які отримують діти, учні (студенти) та дорослі в закладах освіти. На відміну від інших наочних матеріалів, наочність із безпеки діє на людину підсвідомо, подібно до рефлексу самозбереження, і тому при створенні має бути логічною, змістовною, стислою та привабливою ззовні, – іншими словами, такою, що запускає психологічні механізми: пам'ять, увагу, уяву в дітей та дорослих.

Враховуючи вказані вимоги, інформаційно-довідкові куточки як вид основної зорової наочності з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності повинні базуватися на таких основних принципах:

1. *Принцип доступності подачі зображення.* Це означає, що вербальний матеріал, який подається за допомогою засобів наочності, має бути зрозумілим та знайомим глядачам. В іншому випадку наочність не буде корисною, а навпаки, лише спантеличить.

2. *Принцип доступності форми зображення.* Цей принцип застерігає від використання все нових і нових форм зображення. Глядачі повинні звикнути до певних засобів наочності і зіставляти їх зі сформованим у них змістом.

3. *Принцип композиційної організації.* Згідно цього принципу матеріал має бути поданий в логічній послідовності. Реалізація цього принципу здійснюється також за рахунок правильного, гармонійного, кольорового зображення. Ось чому слід використовувати яскраві малюнки, різнокольорові схеми, таблиці та інші засоби, що є запорукою зацікавлення матеріалом з боку глядачів.

4. *Принцип художньої ідентичності.* При оформленні засобів наочності потрібно намагатися відтворити максимально реальне зображення.

При створенні інформаційно-довідкових куточків з цивільного захисту дотримання вищезазначених принципів є важливим, хоча, залежно від закладу освіти, певний принцип може домінувати чи бути більш вираженим. Якщо це дошкільний навчальний заклад, то наочність повинна бути яскравою та привабливою, адже дітей цього віку (і батьків), в першу чергу, зацікавить зовнішнє зображення, а вже потім її зміст.

Таким чином, інформаційно-довідкові куточки як вид наочності з цивільного захисту мають велике навчально-пропагандистське значення, а саме:

- надають у розпорядження глядача максимально повну, виразну та доступну інформацію з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності у зручний для нього час, у місці, де він знаходиться;
- сприяють максимально ефективній організації самостійної пізнавальної діяльності глядача в питаннях освоєння знань з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;
- здійснюють швидку об'єктивну всебічну підготовку глядача;
- дозволяють створити повний методичний супровід засвоєних знань з цивільного захисту та безпеки життєдіяльності на усіх рівнях підготовки закладу освіти.

Інформаційно-довідкові куточки ЦЗ у закладах освіти повинні нести інформацію, яка б охоплювала матеріал у галузі вивчення питань безпеки як учасників навчально-виховного процесу, керівного, технічного складу, так і батьків. Також учасники навчально-виховного процесу та батьки задля впевненості в забезпеченні закладом освіти збереження здоров'я і життя дітей та запобігання непорозумінням при виникненні надзвичайних ситуацій повинні знати місце безпечного розміщення та сам маршрут пересування до нього.

Враховуючи всі вищезазначені аспекти, методисти Навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Дніпропетровської області пропонують варі-

анти оснащення інформаційно-довідкових куточків цивільного захисту для навчальних закладів, враховуючи особливості закладу освіти.

Особливість куточка у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах полягає в тому, що відповідальність за життя дітей, як у закладі освіти, так і вдома, лежить повністю на дорослих: педагогах та батьках.

Оснащення куточка містить інформацію, яка, здебільшого, стосується ролі педагогів та батьків при виникненні надзвичайних ситуацій, враховуючи специфіку віку дітей, та дії батьків в різних ситуаціях.

Таким чином, інформаційно-довідкові куточки ЦЗ в закладах освіти мають таке загальне тематичне наповнення:

1. Права та обов'язки громадян України у сфері цивільного захисту.
2. Витяг з паспорту ризику району, де розташований навчальний заклад освіти (додатки, карти, план-схема з імовірними загрозами природного та техногенного характеру, які можуть загрожувати навчальному закладу і прилеглий території).
3. Схема та засоби оповіщення при виникненні надзвичайних ситуацій.
4. Схема маршруту евакуації до місця безпечного розміщення.
5. Дії у разі виникнення можливих надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального, воєнного характеру.
6. Інформацію про засоби індивідуального та колективного захисту в умовах надзвичайної ситуації.
7. Телефони екстрених служб допомоги.
8. Порядок дій працівників навчального закладу при евакуації.
9. Сезонні пам'ятки для дітей та їх батьків.
10. Алгоритм дій дітей та їх батьків в разі виникнення надзвичайної ситуації вдома.

Отже, куточки з безпеки життєдіяльності призначені для інформування дітей та батьків про певні небезпечні ситуації та речі, які можуть загрожувати їх життю та здоров'ю. Такі тематичні стенди допомагають розвинути вміння щодо правильного поведіння та прийняття самостійних рішень у різних надзвичайних ситуаціях.

Уваров Ю.В., к.т.н., доцент, начальник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту;

Чікаліна Т.М., науковий співробітник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту

СТВОРЕННЯ СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

З набуттям чинності Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. розпочався новий етап реформування вітчизняної освітньої сис-

теми. Закон містить багато норм, апробованих у європейських університетах, але нових для українських закладів освіти. Вітчизняна вища школа поступово переходить на нову – «рівневу» систему вищої професійної освіти і нові стандарти вищої освіти. Розроблення нових стандартів вищої освіти має стратегічне завдання з удосконалення системи контролю й оцінювання якості освіти та наголошує на необхідності порівняння досягнутого рівня освіти з певним еталоном, роль якого й відведена стандарту освіти. Якщо дотепер галузеві стандарти вищої освіти визначали перелік нормативних навчальних дисциплін та обсяги їх викладання, то новий закон передбачає, що нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти формуватиметься у термінах результатів навчання, а переліки навчальних дисциплін визначатимуться самими закладами освіти.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених МОН у 2016 році, нові стандарти вищої освіти є наступним поколінням стандартів і замінюють собою галузеві стандарти вищої освіти, які розроблялись у 2002 – 2014 роках відповідно до законодавства. Стандарти базуються на компетентнісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» («Tuning Educational Structures in Europe», «TUNING»).

Із позицій компетентнісного підходу рівень освіченості здобувачів вищої освіти визначається здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань та здатності використовувати їх у практичній діяльності. У стандарті вищої освіти має відображатися не тільки кінцева професійна діяльність фахівця з відповідними показниками результативності та ефективності, але й те, що у процесі його підготовки повинні формуватися складники моделі спеціаліста у відповідній професійній галузі, як з точки зору спеціальних знань, вмінь та навичок, так і соціально обумовлених особистісних якостей людини-професіонала.

У методичних рекомендаціях це знайшло відображення в рекомендованих загальних компетентностях з переліку проекту «TUNING». Це перелік універсальних компетентностей, що не залежать від предметної області, але є важливими для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку. Серед наведених для вибору загальних компетентностей слід відзначити такі як «Навики здійснення безпечної діяльності», «Прагнення до збереження навколишнього середовища», які стосуються підготовки фахівців різних спеціальностей з питань культури безпеки. Названий перелік є відкритим і може доповнюватись під час розроблення стандартів.

Особливістю створення стандарту вищої освіти підготовки бакалаврів цивільної безпеки є те, що спеціальність «Цивільна безпека», яка увійшла до нового Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, поєднала в собі дві спеціальності бакалаврів –

«Цивільний захист» і «Охорона праці». У процесі створення стандарту, робочою групою було обрано інтегральну компетентність: бакалавр цивільної безпеки здатний розв'язувати складні спеціалізовані задачі та проблеми під час практичної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів проведення моніторингу, запобігання виникненню аварій, надзвичайних ситуацій, нещасних випадків (на виробництві) і професійних захворювань, оцінювання їх можливих наслідків та їх ліквідування і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів вищої освіти, було виділено 10 загальних компетентностей (табл. 1) із проекту «TUNING» (Тюнінг).

Таблиця 1 – Загальні компетентності із проекту «TUNING»

№ з/п	Компетентності із проекту «TUNING»
1	здатність приймати оперативні, обґрунтовані рішення відповідно до обстановки, що склалася
2	здатність до адаптації та дії в нестандартній ситуації
3	здатність застосовувати знання та навички використання інформаційних і комунікаційних технологій у практичній діяльності
4	визначеність і наполегливість щодо вирішення поставлених завдань і взятих обов'язків
5	здатність до використання знань з вищої математики, креслення, хімії, фізики, теоретичної механіки, матеріалознавства та технології матеріалів, механіки рідини та газів у професійній діяльності
6	здатність спілкуватися із представниками інших професійних груп різного рівня
7	здатність спілкуватися державною мовою, як усно, так і письмово
8	здатність користуватися іноземною мовою
9	здатність працювати в команді
10	здатність діяти на основі етичних та моральних міркувань (мотивів)

Професійні (спеціальні, фахові, предметні) компетентності – це компетентності, що залежать від предметної області та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю. В табл. 2 представлені 14 спеціальних компетентностей для спеціальності «Цивільна безпека».

Подальшим кроком щодо створення стандарту нового покоління стало визначення результатів навчання. Проект «TUNING» (Тюнінг) визначає результати навчання «як формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання».

Таблиця 2 – Спеціальні компетенції для спеціальності «Цивільна безпека»

№ з/п	Спеціальні компетенції для спеціальності «Цивільна безпека»
1	знання та розуміння: функцій держави, форм реалізації цих функцій; правових основ цивільного захисту, охорони праці; основних принципів здійснення цивільного захисту
2	здатність до розуміння термінів та визначень понять у сфері цивільного захисту, охорони праці, номенклатури класифікації та параметрів уражальних чинників джерел надзвичайних ситуацій
3	здатність до організації контролю за додержанням вимог законодавства у сферах цивільного захисту, техногенної безпеки та охорони праці
4	здатність до оцінювання ризику, джерела надзвичайних ситуацій та їх впливу, класифікації надзвичайних ситуацій
5	здатність обирати та застосовувати методи визначення та контролю фактичних рівнів негативного впливу на людину і довкілля, а також робіт підвищеної небезпеки
6	здатність до спостереження, аналізу й оцінювання потенційної небезпеки об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів, виробничих і технологічних процесів і устаткування для людини й навколишнього середовища
7	здатність до участі у проведенні сертифікації виробів, машин, матеріалів на відповідність вимогам безпеки
8	здатність прогнозувати й оцінювати обстановку в зоні надзвичайної ситуації (аварії) та тактичні можливості підрозділів, що залучаються до ліквідації надзвичайної ситуації (аварії)
9	здатність обґрунтовано обирати та застосовувати методи й засоби спрямовані на припинення дії небезпечних чинників, що виникають у разі аварії, надзвичайної ситуації, рятування життя і збереження здоров'я людей та довкілля від небезпек
10	здатність до використання основних методів та засобів управління, зв'язку та оповіщення у надзвичайних ситуаціях
11	готовність до застосування та експлуатації технічних систем захисту, засобів індивідуального та колективного захисту людини від негативного впливу однієї або кількох видів небезпеки, дії небезпечних і шкідливих виробничих чинників
12	здатність до організації щодо експлуатації техніки, устаткування, спорядження та засобів автоматики у сфері професійної діяльності
13	здатність інформувати громадськість про стан техногенної безпеки, надавати консультації працівникам і населенню з практичних питань безпеки життєдіяльності та захисту у надзвичайних ситуаціях
14	мати навички надання домедичної допомоги постраждалим особам

У вітчизняних документах (Закон України «Про вищу освіту», Національний освітній глосарій: вища освіта) наведені дещо інші визначення: результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти (Закон України «Про вищу освіту»). Результати навчання – сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, яких набув студент після завершення освітньої програми, або її окремого компонента (Національний освітній глосарій: вища освіта). Що стосується безпосередньо формулювання результатів навчання, то необхідно врахувати, що однією з основних вимог до них є їх вимірюваність. Тобто результати навчання повинні формулюватися таким чином, щоб можна було однозначно визначити факт та якість їх досягнення здобувачем. Також результати навчання тісно пов'язані з рівнями освіти та прив'язані до певного ступеня вищої освіти.

Результатами навчання, на думку робочої групи, для бакалаврів зі спеціальності «Цивільна безпека» стали знання, уміння, навички, наведені в табл. 3.

Таблиця 3 – Необхідні уміння, знання і навички для бакалаврів зі спеціальності «Цивільна безпека»

№ з/п	Уміння, знання і навички для бакалаврів зі спеціальності «Цивільна безпека»
1	використовувати усно і письмово професійну українську мову
2	виявляти знання і вміння спілкуватися іноземною мовою
3	готувати професійні тексти та документи, дискутувати та вести міжособистісний і соціальний діалог
4	використовувати інформаційні технології, сучасні операційні системи, комп'ютерну техніку, системи управління базами даних та стандартні пакети прикладних програм
5	застосовувати уміння розробляти ескізи, комп'ютерні креслення деталей та наочні зображення об'єктів
6	визначати фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні шкідливі виробничі чинники
7	класифікувати речовини, матеріали, продукцію, процеси, послуги та суб'єкти господарювання за ступенем їх небезпечності
8	ідентифікувати небезпеки та можливі її джерела, оцінювати ймовірність виникнення небезпечних подій та їх наслідків
9	знати номенклатуру, класифікацію та параметри уражальних чинників джерел техногенних і природних надзвичайних ситуацій та їх впливів
10	обирати способи та застосовувати засоби захисту від впливу негативних чинників хімічного, біологічного і радіаційного походження
11	знати основи моніторингу та характеристики систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій, систем централізованого спостереження, оповіщення працівників та населення

Продовження таблиці 2

№ з/п	Уміння, знання і навички для бакалаврів зі спеціальності «Цивільна безпека»
12	застосовувати отримані знання правових основ цивільного захисту, охорони праці у практичній діяльності
13	обирати оптимальні заходи і засоби, спрямовані на зменшення професійного ризику, захист населення, запобігання надзвичайним ситуаціям
14	аналізувати безпечність виробничого устаткування
15	демонструвати достатні вміння щодо проведення заходів з ліквідування надзвичайних ситуацій та їх наслідків та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт
16	демонструвати достатні знання законів вищої математики, фізики, електротехніки, технічної механіки, механіки рідини та газів, методів і технологій у сфері цивільного захисту та охорони праці
17	аналізувати і обґрунтовувати інженерно-технічні та організаційно-технічні заходи щодо цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки на підприємствах, в організаціях, установах та на небезпечних територіях
18	знати та розуміти: вимоги щодо убезпечення та захисту суб'єктів господарювання; вимоги щодо безпечності об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів
19	знати вимоги щодо систем управління, зв'язку та оповіщення у надзвичайних ситуаціях

На сучасному етапі розвитку освіти компетентнісний підхід – лише один із чинників, що сприяють модернізації змісту освіти, який доповнює ряд освітніх інновацій зі збереженням класичних підходів у вищій освіті підготовки фахівців галузі цивільної безпеки. Реалізація цього підходу ґрунтується на розумінні, що прогрес людства залежить не стільки від економічного зростання, скільки від рівня розвитку особистості, та передбачає необхідність переходу від спеціальності, яку фахівець здобуває один раз і назавжди, до компетентності, яка дозволяє мобільно удосконалювати професійну діяльність, зумовлену соціально-економічними змінами, динамікою ринку праці, концепцією Болонського процесу. Запровадження стандарту вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем, спеціальністю «Цивільна безпека», створення на його основі освітніх програм з визначеними результатами навчання сприятимуть підвищенню якості вищої освіти у галузі знань «Цивільна безпека».

Щербацький Д.В., к.філ.н., викладач основ філософських знань (філософії, релігієзнавства) Вінницького професійного училища ЛДУБЖД

РОЛЬ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Викладання гуманітарних дисциплін у навчальному закладі, що займається підготовкою спеціалістів у сфері цивільного захисту, покликане не лише безпосередньо впливати на всебічний розвиток курсантів та студентів, а й опосередковано – на підвищення якості навчання із профільних предметів та подальшого виконання покладених на них професійних обов'язків, займаючи у такий спосіб вагоме місце у структурі навчального процесу.

Актуальність цього дослідження зумовлена прагненням розкрити механізми, які, безпосередньо впливаючи на формування світоглядних орієнтирів, забезпечують розуміння важливості обраної професії через призму розуміння цінності та неповторності людського життя.

Дослідження проводилось на основі аналізу змісту навчальних програм, які використовуються у Вищому професійному училищі ЛДУБЖД (м. Вінниця) із дисциплін: «Основи правознавства», «Культурологія», «Історія України», «Соціологія», «Основи філософських знань», «Основи психології та педагогіки».

На відміну від викладання профільних предметів, які направлені на формування професійної складової майбутніх рятувальників, викладання вищезгаданих дисциплін має зовсім іншу мету. Воно покликане формувати внутрішнє ставлення особи до оточуючих, яке потім має проявлятися у ставленні майбутніх рятувальників до виконання покладених на них обов'язків.

Аналіз програм гуманітарних предметів показує, що їх зміст спрямований на роз'яснення неповторності людини як біологічного виду, здатного до соціальної організації, творчості в силу її унікальної анатомічної та психологічної організації.

Звертаючись безпосередньо до дисципліни «Історії України», маємо акцентувати увагу на змістовній лінії дисципліни – вона покликана показати процес розвитку української народності від розрізнених племінних союзів до оформлення української нації і, як наслідок, створення Української держави як повноцінного члена європейської та світової спільноти.

Саме ідею розвитку української державності покладено і в систему патріотичного виховання особового складу органів і підрозділів ДСНС України. Разом із тим Концепція патріотичного виховання базується і на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки, релігії.

У рамках дисципліни «Основи психології та педагогіки» відведено 16 годин на формування загальнолюдських цінностей саме через призму кра-

щих надбань національної та світової педагогіки. Решта змісту програми (73 години) спрямована на формування у курсантів та студентів розуміння унікальності психологічної організації людини та її психічних процесів, результатом яких є здатність до творчості. Саме ця здатність дозволила людству перетворити навколишній природний світ на комфортне середовище свого існування. Здатність до творчості дала людині змогу перейти від утилітарного перетворення навколишнього середовища до неутилітарних зразків духовної культури. Дисципліна «Культурологія» на основі загальноосвітніх та українських зразків матеріальної та духовної культури, на прикладах визначних особистостей показує людину такою, що здатна змінити не лише ідеологічні засади суспільства, а й відчуття прекрасного в межах цілої епохи.

У рамках дисципліни «Соціологія» та «Правознавство» наріжним каменем виступає здатність людини до соціальної організації на основі вироблення правил взаємодії окремих індивідів. Саме еволюція цих правил від общинних звичаїв та традицій до складної системи законодавства сучасної України здатна показати тривалий шлях до незалежної держави. Цей шлях сповнений діяльності визначних постатей українського державотворення та іноді незаслужено відсутнього наголосу на ролі «пересічного» дровлянина, полянина, тиверця, українця у боротьбі із навалами завойовників, іноземними правителями, маніфестаціями на захист своїх прав, участю у виборах до представницьких органів Австрійської та Російської імперій, стоянням на барикадах під час революцій доби Незалежної України.

Акцент на кращих надбаннях світової релігії робиться при викладанні дисципліни «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)». Так, при поясненні дуалізму українського православ'я звертається увага на цінність людського життя як одного з елементів світового порядку. Для прикладу викладач акцентує увагу на звичаях, де людське життя посідає провідне місце: свята Василя та Івана Купала. Зокрема в останньому багатство асоціюється із народженням дитини та радістю бездітної до того сім'ї.

Отже, вищевикладене свідчить, що викладання гуманітарних дисциплін в училищі втратило максимальний рівень узагальнення та абстракції. Натомість викладачі, реалізуючи виховний компонент занять, акцентують увагу на ролі особистості у процесі суспільного розвитку, на гуманістичній складовій формування майбутніх фахівців Служби порятунку.

Акцентуація на особистості робить тезу про цінність людського життя максимально конкретною. Адже одним із головних завдань майбутніх рятувальників є, насамперед, врятувати людину, яка стала заручником надзвичайної ситуації.

Акцентуація уваги курсантів, студентів на особистості черговий раз підсилює мотивацію до вивчення профільних предметів та в повній мірі забезпечує реалізацію Концепції патріотичного виховання особового складу органів і підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

План наукових конференцій і семінарів ДСНС України на 2017 рік

Всеукраїнська науково-практична online-конференція “Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, Домбровська С.М., тел. (067) 950-94-28, dergupr@nuczu.edu.ua 22-23 лютого
Міжнародна науково-практична конференція молодих учених “Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, Андронов В.А., тел. (057) 707-34-90, nauka@nuczu.edu.ua 29-30 березня
Науково-практичний семінар “Профілактика, попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Баварська, 7, Кривошей Б.І., тел. (057) 370-40-01, (063) 750-94-13, fcz@nuczu.edu.ua 19 квітня
Міжнародна науково-практична online-конференція “Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, Куфлієвський А.С., Богданова І.Є., тел. (057) 707-34-27, mp@nuczu.edu.ua 19 жовтня
Проведення Круглого столу “Проблеми пожежної безпеки”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, Удянський М.М., тел. (057) 707-34-16, asbit@nuczu.edu.ua 3 листопада
IV Міжнародна науково-практична конференція “Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології”	НУЦЗ України, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, Куфлієвський А.С., Лебедева С.Ю., тел. (057) 700-56-82, (067) 576-60-57, ndlecp@nuczu.edu.ua 30 листопада-1 грудня
XII Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, курсантів та студентів “Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності”	ЛДУБЖД, Басов М.В., Рудик Ю.І., тел. (032) 233-24-79 03.2017
VII Всеукраїнська науково-практична конференція курсантів, студентів, аспірантів та ад’юнктів “Проблеми та перспективи розвитку охорони праці”	ЛДУБЖД, Мірус О.Л., тел. (032) 233-02-02 05.2017
Всеукраїнська науково-практична конференція курсантів, студентів та аспірантів “Інформаційна безпека в сучасному суспільстві”	ЛДУБЖД, Самотий В.В., Лагун А.Є. тел. (032) 233-00-55 11.2017
V Всеукраїнська наукова інтернет-конференція “Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події”	ЛДУБЖД, Шерман О.М., Лаврецький Р.В., тел. (032) 233-00-27 04.2017
Міжвузівська науково-практична конференція курсантів та студентів “Управлінські, правові та економічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності населення і територій”	ЛДУБЖД, Пархоменко Р.В., Повстин О.В., тел. (032) 233-00-55 04.2017
Міжнародна курсантсько-студентська наукова конференція “Культура як феномен людського духу”	ЛДУБЖД, Лабач М.М., Макович Х.Я., тел. (032) 233-05-05 11.2017
II Всеукраїнська науково-практична конференція курсантів, студентів, ад’юнктів та здобувачів “Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивіль-	ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, Пасинчук К.М. тел. (050) 464-28-13, (063) 227-95-66 BOSS79@ukr.net

ного захисту (ЄДСЦЗ)”	03. 2017
II Всеукраїнська науково-практична конференція курсантів, студентів “Пожежна та техногенна безпека: наука і практика”	ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, Гуріненко І.Ю., тел. (093)-992-49-50, jig_zoloto@ukr.net 04. 2017
VIII міжнародна науково-практична конференція “Теорія і практика гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій”	ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, Качкар Є.В., тел. (067)-852-93-39 kachkar@ukr.net 05.2017
Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю “Надзвичайні ситуації: безпека та захист”	ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, Ковальов А.І., тел. (063)-979-14-11, naucovec@ukr.net 10. 2017
Семинар виробників продукції протипожежного призначення “Пожежна безпека по-Європейськи”	ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, Куценко С.В., Землянський О.М., тел. (097) 558-06-32, zemapb@gmail.com 11.2017
19 Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку” (в рамках XVI Міжнародного виставкового форуму “Технології захисту/ПожТех – 2017”)	ІДУЦЗ (Науковий відділ) вул. Вишгородська, 21, м. Київ, 04074, тел./факс: (044) 430-06-15 iduszcz.kyiv@mns.gov.ua 10.2017
Науково-практичний семінар “Обговорення проекту Методичних рекомендацій з організації радіаційного захисту особового складу підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час проведення робіт з гасіння пожеж у зоні відчуження Чорнобильської АЕС”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01 undicz@mns.gov.ua 03.2017
Науково-практичний семінар “Тенденції випробувань речовин, матеріалів, будівельних конструкцій, електротехнічних виробів, продукції протипожежного призначення в НДЦ “ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА” у 2016 році. Проблемні питання та пріоритетні напрямки випробувальної діяльності”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01 undicz@mns.gov.ua 03. 2017
Проведення Круглого столу з обговорення підготовки (перепідготовки) та підвищення кваліфікації авіаційних рятувальників в системі державної авіації України	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01 undicz@mns.gov.ua 06. 2017
Науково-практичний семінар “Показники, що характеризують об’єкти моніторингу надзвичайних ситуацій, та можливість встановлення індексів (індикаторів) безпеки у сфері цивільного захисту”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01 undicz@mns.gov.ua 09. 2017
Науково-практичний семінар “Обговорення проекту зміни № 3 до ДБН В 2.2-5-97 будинки і споруди. Захисні споруди цивільної оборони”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01, undicz@mns.gov.ua 09. 2017
Проведення Круглого столу “Дослідження пожеж. Сучасний стан та перспективи розвитку”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01, undicz@mns.gov.ua 10. 2017
Науково-практичний семінар “Наукове супроводження функціонування системи авіаційного пошуку і рятування”	УкрНДІЦЗ, м. Київ, вул. Рибальська, 18, тел. 280-18-01, undicz@mns.gov.ua 10. 2017

Формат 60x84 1/16.
Папір 80 г/м². Друк ризограф. Ум.друк. арк. 2,5.
Тираж прим. Вид.№ 92 /16.
Сектор редакційно-видавничої діяльності
Національного університету цивільного захисту України
61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94

